

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ПРОТЯГОМ Х–ХІХ СТОЛІТЬ: ОСНОВА СУЧАСНОЇ ВНУТРІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Ю.В. Нікітін

*доктор юридичних наук, доцент,
декан юридичного факультету,
завідувач кафедри кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»*

Постановка проблеми. Історія розвитку України свідчить, що ще з давніх часів почав розвиватися інститут забезпечення безпеки політичного устрою, суспільства і людини для всебічного задоволення їхніх інтересів і потреб. Тому історико-правовий аналіз генезису становлення системи внутрішньої безпеки суспільства дасть змогу більш ґрунтовно з'ясувати витoki кримінологічної і соціально-правової природи цього явища, що у свою чергу, сприятиме більш усвідомленому формуванню сучасної кримінологічної системи протидії злочинності та забезпечення внутрішньої безпеки України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі протидії злочинності та забезпечення безпеки людини, суспільства, держави присвячено праці як вітчизняних науковців М.І. Бажанова, Ю.В. Бауліна, В.І. Борисова, В.В. Василевича, В.О. Глушкова, В.В. Голіни, В.К. Грищука, І.М. Даньшина, О.М. Джужи, О.Г. Кальмана, М.І. Камлика, О.М. Костенко, М.І. Мельника, В.А. Мисливого, В.О. Навроцького, Є.Л. Стрельцова, В.Я. Тація, В.П. Тихого, П.В. Хряпінського, В.І. Шакуна, так і російських учених Г.А. Аванесова, С.В. Бородіна, А.І. Долгової, С.М. Іншакова, В.М. Когана, В.В. Лунєєва, а також зарубіжних науковців П. Джекобса, Е. Дюркгейма, А. Кетле. Попри значні наукові напрацювання та здобутки у сфері протидії злочинності аналітична оцінка генезису становлення системи внутрішньої безпеки суспільства не втрачає своєї актуальності, оскільки злочинність має тенденцію до самодетермінації, що потребує історико-правових знань у цій царині для розробки більш ефективних заходів протидії злочинності суб'єктами безпеки та забезпечення внутрішньої безпеки України.

Метою статті є науково теоретичний аналіз історико-правових аспектів протидії злочинності як внутрішньої загрози безпеці суспільства, так і виявлення узгодженості із сучасними потребами.

Основні результати дослідження. Наше дослідження дає підстави говорити про три історичні напрямки у забезпеченні безпеки, а саме: перший – ґрунтується на соціальному егоїзмі, можливості використовувати для досягнення мети будь-які засоби. Це «охоронний» або «силовий» метод; другий – це здатність застосовувати силовий метод для протидії агресору. При цьому можуть бути введені певні обмеження у процесі використання сили. Це так

званий конкурентний метод; третій – передбачає відхід від будь-якого насилля, всезагальну збалансованість і матеріальний достаток. Це універсальний метод. Ці напрямки найбільш точно віддзеркалюють різні періоди розвитку нашої держави.

Перший період. Поява інституту безпеки припадає на X-XIII ст., коли територія Русі стає місцем зіткнення трьох великих етнічних масивів: племен, які прийшли з євразійських степів, Північно-Західної Європи та корінної трипільської культури. У цих поселеннях відбувалися сутички, бо одні завойовували місця для проживання, а інші – місцеве населення, яке здебільшого займалось землеробством, скотарством – змушене було боронити себе [1, с. 36-46; 2, с. 12-13, 33-39]. Це вплинуло на об'єднання навколо Києва розрізаних руських феодалів. Їх згуртованість дала змогу захищати не тільки себе, але і здійснювати певну експансію на інші держави. Це підтверджується першими в історії дипломатичними контактами княгині Ольги з Візантією та Німецьким королівством у 50-х роках X ст. [3, с. 22-46; 4, с. 13; 5, с. 63-68; 6, с. 102].

Дослідження перших дипломатичних контактів древніх слов'ян з Візантією, аварами, готами, а також між старослов'янськими племенами дає підстави зробити висновок, що слов'янські племена, концентруючись навколо Київської Русі знаходились у центрі східноєвропейських політичних відносин. А участь у забезпеченні спільної безпеки, ведення мирних посольських переговорів із сусідами, забезпечення збору податків та врегулювання при цьому питань безпеки підданих дає підстави вважати, що суспільство Київської Русі не тільки усвідомлювало необхідність забезпечення своєї безпеки (зовнішньої і внутрішньої), а й здійснювало певні дії для забезпечення безпеки свого князівства [7; 8, с. 254-268; 9, с. 204].

Д.С. Ліхачов писав, що «на Русі задолго до зарождения письменности появилась практика дипломатических переговоров «через устные передачи послов» [10, с. 42], що забезпечувало мир і злагоду (безпеку суспільства) на певний період. Більш пізні посольські переговори оформлялися договорами – письмово [11, с. 210-211; 12, с. 31; 13, с. 67; 14, с. 911; 15, с. 237], хрисовулами – указами візантійського імператора від 907, 911, 944 років відносно «мира и любви» – були комбінованими. Сам факт укладання договору між Київською Руссю і Візантією свідчить про зародження класового суспільства.

Наступним кроком у забезпеченні безпеки Київської Русі від кочових племен (печенігів), держав Заходу (зокрема Болгарії) [16, с. 103] і Сходу став договір з Візантією 944 р. У цьому «клятвенно-верительном тексте» Русь підтвердила свій політичний і торговельний статус у Візантії, заручилась союзницькими стосунками у протидії загарбницьким намірам з боку інших держав, здобула офіційне визнання свого впливу на Північних берегах Чорного моря, а також у гирлі Дністра. Поступкою для Візантії була домовленість про військову допомогу з боку Київської Русі в охороні володінь Візантії в Криму [3, с. 246-251; 8, с. 30-35]. Цей факт вказує на військову могутність Київської Русі і її визнання на міжнародній арені.

Аналіз правових норм цього періоду і, зокрема, поняття «злочину» дають підстави вважати, що в його визначенні існувала низка особливостей.

Так, у «Руській Правді» злочин носить назву «обиди», і злочином було заподіяння матеріальної, фізичної чи моральної шкоди. Можна погодитися з С.В. Юшковим і А.Ф. Бернером, що значної різниці в той період між цивільною і кримінальною провиною не існувало, і тому будь-яка провина, яка підпадала під їх ознаки, в звичаєвому праві вважалася злочином [17, с. 291-292; 8; 4; 18, с. 120-121;].

Злочини, закріплені в «Руській Правді» та інших правових пам'ятках X-XII ст., У плані нашого дослідження, можна поділити на такі види:

1.Злочини проти княжої влади (серед них особливе місце посідають діяння, пов'язані з організацією повстань, а також участю в повстаннях проти князя).

2.Злочини, пов'язані порушенням васальної вірності.

3.Злочини проти особи (життя і здоров'я), серед них були вбивство в сварці і вбивство при розбої. Нанесення побоїв вважалось більш тяжким злочином ніж нанесення ран зброєю.

Таким чином законодавство в першу чергу захищало князя, його безмежну владу, а вже потім підданих.

Виконання судових рішень князя та дотримання правопорядку здійснювалось князівською дружиною. Дружини виконували роль охорони князя, порядку, дотримання князівських розпоряджень і виконання рішень князівського суду. Вони стежили за «смердами» і «народним ополченням» [17, с. 316-322; 19; 20, с. 32; 21, с. 98-101].

Найважливішою фігурою серед посадових осіб, які піклувалися внутрішньою безпекою князівства, так би мовити, заступником князя в адміністративних, військових і судових справах, був «двірський». Ця посада відповідала західноєвропейському «палатині». За аналогією з Візантійськими посадами, при дворі князя був введений «печатник», а за західною – «стольник», «сідельничий», «конюший» [22, с. 4-6, 62; 2, с. 75-84]. Що стосується питань безпеки громади, то тут не можна не погодитися з М. Грушевським, який підкреслював, що галицько-волинські князі, так само, як і київські, намагалися для запобігання можливим загрозам заручитися династичними зв'язками з пануючими домами Європи. Поступово входить до обігу латина – мова дипломатичних зносин і урядового застосування; з'являються княжі печатки з латинськими написами, а грамоти (правові джерела) князів пишуться латиною [23, с. 549-551].

Другим періодом можна вважати XIV – першу половину XVII ст. У цей період у Західній та Східній Європі проходить активний процес створення національних держав, що зумовлює подальший соціально-економічний розвиток кожної країни, а також зародження відповідних владних структур і заходів щодо забезпечення своєї безпеки. На землях, які раніше входили до складу Давньоруської держави, також виникають соціально-економічні й політичні умови для їхнього об'єднання та гармонізації спільних заходів подальшого розвитку, а також усвідомлення значущості та створення системи безпеки.

Так, наприкінці XIII – на початку XIV ст. на території Південно-Західної Русі під егідою галицько-волинських князів, які визнали свою залеж-

ність від Золотої Орди, здійснюється активний спротив зазіханням з боку Польщі, Литви та Угорщини. Можна наголосити, що західні і південні землі Русі створили свій адміністративно-політичний осередок. Але політичне зближення між Галицько-Волинським князівством і Литвою не влаштувало польських та угорських феодалів. За згодою польського короля Казимира II та короля Угорщини Карла-Роберта були здійснені загарбницькі напади на галицько-волинські землі у 40-50-х рр. XIV ст. Більшість південно-руських земель підпала під владу Польського королівства й Великого князівства Литовського [22, с. 232-234].

Для ліквідації правового хаосу, що виник, польські та литовські феодали, зацікавлені в розвитку міст як джерел доходів і боротьби проти феодалної анархії, впроваджують Магдебурзьке право як джерело нового підходу до повинності (частина натуральних зборів з міського населення замінювалася на грошові збори з торгівлі та промислів). Міста формально виходили з-під юрисдикції королівських чи великокнязівських намісників. Їх компетенція переходила до призначеного урядом в'їта, який ставав тепер на чолі магістрату – органу міського самоврядування. Уперше на українських землях при магістраті вводилися дві колегії: – лаву (суд у кримінальних справах) і раду (адміністративний орган і одночасно суд у цивільних справах).

Протягом XIV-XV ст. Магдебурзьке право одержали Львів (1356 р.), Кам'янець (1374 р.), Санок (1389 р.), Луцьк (1432 р.), Кременець (1438 р.), Житомир (1444 р.), Київ (1494-1497 рр.). Варто зазначити, що в XV-XVI ст. на значній частині сучасної України були поширені польські господарська та правова системи. Вони були введені на підставі Польської Королівської постанови 1569 р. (Литовського статуту «Люблінська унія») і діяли у Галицькому, Волинському, Брацлавському і Київському воєводствах. Усі справи там розглядав Судовий орган – особний трибунал. Такий порядок певною мірою сприяв стабілізації внутрішньополітичної ситуації, але загальмував як правотворчу, так і правозастосовчу діяльність. Водночас забезпечення безпеки громади, її майна і території велось не досить плідно, на що вказував М. Грушевський: «шляхта і староста, того начальства не слухають; наємне військо, не дістаючи на час платні, виходить з карності, бунтується й грабує людність; сили того війська замалі» [1, с. 21], «великі пограничні простори, повні елементів безправних і протиправних, де якраз найбільше треба було нагляду й власти» [24, с. 341]. Це свідчить про те, що в державі не було надійного правопорядку і не застосовувався належним чином правовий вплив з боку князів на правопорушників. Князі настільки були роз'єднані міжусобничими війнами, що не спромоглися забезпечити надійну безпеку громад від правопорушень як у своїх воєводствах, так і в цілому в державі.

Такий стан захисту власної безпеки свідчить про втрату українськими князями влади і можливості на основі правових заходів забезпечити безпеку. На тлі загальної нестабільності та захоплення території України іноземними колоністами йде процес зростання злочинності, що призводить до соціального і національного гноблення місцевого населення. Немає чітко врегульованої системи правового захисту державності.

Об'єднання навколо Москви супроводжувалося реорганізацією адміністративно-господарського апарату колишніх удільних князівств, створенням централізованої державної системи управління, кодифікацією загальноросійського феодального права («Судебник» 1497 р.), військовими та фінансовими реформами [25, с. 66; 22, с. 272-273, 276].

Але не зважаючи на загарбницьку політику інших держав стосовно України, в її суспільстві починає зароджуватись національна свідомість, яка, поступово набуваючи сили, проявилася у боротьбі за незалежність. Такою силою стало українське козацтво, яке було домінуючим і найбільш владно-структурованим об'єднанням у суспільстві, що взяло на себе відповідальність за розробку відповідних інституцій з правом застосування адміністративно-розпорядчих функцій з метою протидії злочинності і забезпечення безпеки – своєї (людини), суспільної (громади) та державної (всеукраїнської). Для цього козаки розробили своєрідний військовий статут, який врегулював: військово-адміністративний устрій (порядок виборів і функціонування органів влади і управління), порядок володіння і користування землею, спільним нерухомим і рухомим майном, порядок судочинства, підстави відповідальності за злочини і заподіяну шкоду тощо. У кримінально-правовій практиці поряд зі смертною карою застосовували «жорстке» покарання (залишення без їжі; біля ганебного стовпа; відправлення на попереднє місце проживання) чи «погодження дівчини вийти заміж» за цього злодія з метою його виправлення [26, с. 83; 27, с. 133; 28, с. 170-173]. У протидії злочинності козаки чітко дотримувались принципу рівності всіх перед законом і невідворотності покарання.

Третій період – друга половина XVII–XIX ст. У кінці XVII ст. правобережжя України увійшло до складу Російської імперії, і всі правовідносини почали врегульовуватися царськими грамотами й «іменними» указами, постановами сенату та інших вищих органів влади. Особливу роль в історії мав систематизований закон «Соборное Уложение» 1649 р., який юридично завершив закріпачення селянства (скасувавши «заповідні» й «урочні літа»). Проаналізувавши «Соборное Уложение», яке мало двадцять п'ять глав, можна відмітити, що воно визначило значне коло питань, які стосувалися державної влади та її захисту, судочинства, кримінального і цивільного права, фінансів тощо.

Протидії злочинності була присвячена глава XXI «О разбойныхъ и о татинныхъ делахъ», де в ст.1, 3 визначено державний орган «Разбойный Приказъ», який «вѣдать» «разбойныя и убійственныя и татинныя дѣла» й якому були підлеглі у забезпеченні правопорядку «губні старости», «целовальники» і в окремих випадках воєводи та приказні люди [29, с. 280].

Важливою подією у намаганні забезпечити власну безпеку України була Конституція гетьмана Пилипа Орлика (1710 р). Проведений аналіз статей цього документа показує, що він був не теоретичним проектом, а досить прогресивним і реальним. У договорі зазначено, що це не швидкоплинний юридичний акт, а документ, який має вічне значення: «постановили, щоб не тільки його ясновельможність задай, Боже, – щасливого свого гетьманування свято дотримувався духу оцих угод і Конституцій (що висловлено у наступних

пунктах), про що присяг своєю честю, але щоб їх незмінно виконували й інші гетьмани – наступники того уряду» [30, с. 22].

Демократичними положеннями конституції у сфері забезпечення безпеки людини, суспільства, держави можна вважати закріплені в VI пункті правові основи запобігання «самодержавству гетьмана». Для цього при гетьманові повинна була існувати Рада, без рішення якої гетьман не міг розпочати жодної серйозної справи «стосовно справедливостей, або хибних дій щодо військових прав і вольностей чи зловорожого Вітчизні». Члени Ради мали право вільного волевиявлення «свободи голосу». Передбачалось, що інтереси громади в Раді повинні представляти обрані генеральні старшини, полковники і генеральні радники. Генеральні старшини мали право вносити зміни в адміністративно-територіальний і управлінський устрій держави. Вбачається, що воно впроваджувалось з метою «безпеки Вітчизни», а також прагнень «про спільне благо і про всі громадські справи» та унеможливлення прийняття гетьманом рішень, «що могли б завдати шкоди безпеці Вітчизни і громадському благу» [30, с. 31-32].

Хоча ця конституція не була втілена в життя, але вона мала великий вплив на розвиток правової думки в Україні. У ній закладалися такі принципи, як рівність усіх перед законом; виборність, хоча і за згодою гетьмана; фінансова підзвітність та підконтрольність; соціальна справедливість; захист прав і свобод громадян; захист здоров'я нації; незалежність суду.

У цей період для судочинства Гетьманщини мали велике значення петровські укази з питань кримінального права від 12 і 19 листопада 1721 р. та «О форме суда» від 3 листопада 1723 р. Ці укази скасували положення Литовського статуту. Наступний Указ від 1724 р. відповідно до постанови Малоросійської колегії підкреслював, що всі норми права чинні на всій Україні [31]. З 1930 р. Генеральний військовий суд застосовував спеціальне положення «Суд по формі» [32, с. 19]. У подальшому суди використовували також укази Петра I та Єлизавети Петрівни (1760 і 1761 рр.), які, зокрема, замінили смертну кару на довічну каторгу в Сибіру [33].

У таких складних умовах закріплення в Україні Російської правової системи постало одне з найгостріших питань – забезпечення внутрішньої безпеки суспільства.

З огляду на це революційним кроком у намаганні протидіяти злочинності та сприяти забезпеченню внутрішньої безпеки суспільства на теренах Російської імперії, включаючи і підлеглі українські землі, став Указ Петра I у 1718 р. про створення поліції. Наступним кроком у розбудові поліцейської системи було створення у 1721 р. Московської поліцмейстерської канцелярії, яка «рождает добрые порядки и правоучения... препятствует дороговизне... производит чистку на улицах и в домах... предостерегает все приключившиеся болезни... призирает нищих, больных, увечных и прочих неимущих ... защищает вдовиц, сирот и чужестранных по заповедям Божиим ... воспитывает в целомудренной чистоте и честных науках...» [34, с. 172]. При канцелярії діяла політична поліція – Тайна канцелярія. З цього часу інститут поліції поділявся на чотири підрозділи: виконавчу поліцію, поліцію безпеки, поліцію благополуччя, господарську поліцію.

Питаннями запобігання злочинності та забезпечення внутрішньої безпеки суспільства опікувалася виконавча поліція. З метою більш ефективного запобігання злочинності та забезпечення безпеки суспільства влада намагалася залучити на допомогу поліції різні верстви населення [35, с. 127].

У 1802 р. були створені органи центрального управління – міністерства, у тому числі Міністерство внутрішніх справ з обов'язками забезпечення внутрішньої безпеки російської держави [34, с. 176]. У 1826 р. у зв'язку з нестабільною внутрішньою ситуацією (повстанням декабристів) Російська влада сформувала новий орган – політичну поліцію. Цю функцію було покладено на третє відділення Власної Його Величності канцелярії. Її завданнями було забезпечення боротьби з фальшивомонетництвом, адміністративна висилка неблагонадійних осіб, збереження державних секретів, збір відомостей про осіб, які знаходяться під наглядом поліції, створення інституту жандармів [34, с. 175; 36, с. 38-40; 37]. В історії така діяльність поліції отримала назву політики «поліцейського соціалізму». Засновником її був начальник Московського охоронного відділення (а згодом – голова Особливого відділу Департаменту поліції Росії) С.В. Зубатов. Також третє відділення здійснювало діяльність щодо запобігання загрозам з боку спецслужб іноземних держав, зокрема таких, які активізувалися у зв'язку із Боснійською міжнародною кризою 1878 р. (анексія Австрією Боснії, що викликала обурення Росії) і проводилися на українських землях.

На основі аналізу праць науковців можна стверджувати, що в ХІХ ст. під поліцейським правом розуміли внутрішнє державне управління, яке передбачало не тільки заходи з охорони порядку та безпеки, а й із забезпечення подальшого розвитку матеріальних благ і духовних цінностей суспільства.

Аналіз теоретико-практичних засад діяльності поліції дає змогу зробити висновок, що у ХІХ ст. увага була сконцентрована на двох основних видах загроз для суспільства: 1) тих, що здійснюються з волі людини (злочини); 2) тих, що не залежать безпосередньо від людини (пожежі, епідемії, стихійні лиха тощо).

Висновки. Виокремлюються три історичні періоди, в яких формувалися правові засади протидії злочинності та забезпечення внутрішньої безпеки українського суспільства.

Перший період належить до Х–ХІІІ ст., коли дві соціально-політичні сили визначали світоглядне спрямування і вибір засобів забезпечення безпеки, а саме: церква і князь. Церква пропагувала думку, що першоосновою всіх подій, усіх здобутків і негараздів, творіння подальшої долі (історії) є Боже провидіння, а безпосереднім божим виконавцем і захисником громади є князь і його дружина, які протидіють злочинності та забезпечують безпеку всієї громади (підданих).

Другий період це ХІV – перша половина ХVІІ ст., коли на роздроблених Українських землях спостерігалась розмаїтість правових джерел щодо протидії злочинності та забезпечення безпеки суспільства. Це, зокрема, Магдебурзьке право, Литовський статут, Люблінська унія, Литовсько-руські сойми, «Інструкції» Д. Апостола (1730 р.), збірник правових норм «Процес краткий приказной изданный при резиденции гетьмана» (1734 р.), на підставі яких карали зло-

чинців, забезпечуючи безпеку громади і держави. Поряд із державницькими інстиціями на українських теренах зароджується українське козацтво, яке стає реальною силою, що протидіє злочинності та забезпечує безпеку українського суспільства.

Третій період припадає на другу половину XVII–XIX ст. У цей період протидія злочинності та забезпечення внутрішньої безпеки тісно пов'язується з діяльністю поліції, яка виконувала внутрішньостабілізаційні функції. Робиться висновок, що в науці, суспільній свідомості та законодавстві прогресує думка, що обсяг і напрямок діяльності поліції визначалися і досі визначаються пріоритетами соціального призначення держави. Це, зокрема, досягнення балансу інтересів особи, громади та загальнонаціонального інтересу через державне управління системою внутрішньої безпеки. Держава в більшості випадків ставила перед собою за мету використання силових структур і вжиття заходів, які, на її думку, є найбільш прискореним кроком до нормалізації стану законності та правопорядку, а також ліквідації загроз безпеки людини і суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Грушевський М.С.* Історія України-Руси: В 11 т. / М.С. Грушевський ; [редкол.: П.С. Сохань (голова) та ін.]. – К. : Наукова думка, 1991–1998. – Т. 1: До початку XI віка. – 1991. – 736 с.
2. Історія України / [кер. автор. кол. Ю. Зайцев]. – 2-е вид., зі змін. – Львів : Світ, 1998. – 488 с.
3. *Сахаров А.Н.* Дипломатия древней Руси: IX – первая половина X в. / А.Н. Сахаров. – М. : Мысль, 1980. – 358 с.
4. Повесть временных лет. – Ч. 1–2. / [подгот. текста Д.С. Лихачёва; под ред. В.П. Андриановой-Перетц]. – М.–Л. : Изд-во АН СССР, 1950. – 404 с.
5. *Рыбаков Б.А.* Начало Русского государства (Представления летописца о Руси VI – IX вв.) / Б.А. Рыбаков // Вестник МГУ. – 1955. – № 4–5. – С. 63–68.
6. *Ericsson K.* The Earliest Conversion of the Rus'to Christianity // The Slavonic and East European Review. – Vol. 44, № 102. – London, 1966. – P. 102.
7. *Гаркави А.Я.* Сказания мусульманских писателей о славянах и русских. (С половины VII века до конца X века по Р. Х.) / А. Я. Гаркави ; [собрал, перев. и объясн. А. Я. Гаркави]. – СПб. : Тип. Имп. акад. наукъ, 1870. – VIII. – 308 с.
8. Памятники Русского права / Под ред. С.В. Юшкова. – Вып. 1: Памятники права Киевского государства. X–XII вв. / [сост. А.А. Зимин]. – М. : Госюриздат, 1952. – 287 с.
9. *Menander Protector.* Fragmenta Historiarum Graecorum, vol. 4. Parisiis, editore Ambrosio Firmin Didot (далее – Menander). – P. 204.
10. *Лихачёв Д.С.* Русский посольский обычай XI–XIII вв. / Д.С. Лихачёв // Исторические записки : неперіодический сборник. – М. : Изд-во АН СССР (с 1992 – Изд-во РАН), 1937. Т. 18. – 1946. – С. 42–55.
11. *Карташов С.М.* О процедуре заключения договоров между Византией и Русью в X в. / С.М. Карташов // Феодальная Россия во всемирно-историческом процессе : сб. статей, посвященный Льву Владимировичу Чечерину / [редкол.: В.Т. Пашуто (отв. ред.) и др.]. – М. : Наука, 1972. – С. 210–211.

12. Полное собрание русских летописей. - Т. I : Лаврентьевская летопись. - Репринт. изд. 1926 - 1928 гг. / Под ред. Е.Ф. Карского; предисл. Б.М. Клосса. - М. : Яз. рус. культуры, 1997. - 733 с.
13. *Obolensky D.* The Principles and Methods of Byzantine Diplomacy: Miller P.A. Byzantine Treaties and Treaty-Making: 500-1025. - P. 67.
14. Liutprandi cremonensis episcopi relatio de legatione Constantinopolitana. - PL, t. 136. J. - P., Migne, Paris, 1853. - P. 911.
15. Летопись византийца Феофана от Диоклитиана до царей Михаила и сына его Феофилакта / [пер. с греческого В.И. Обленского и Ф.А. Терновского, с предисл. О.М. Бодянского]. - М., 1884. - 370 с. - (Чтения в Имп. общ-ве истории и древностей российских при Моск. ун-те, 1884 г., кн. 1-я).
16. *Линниченко И.А.* Взаимные отношения Руси и Польши до половины XIV столетия. Исследование. Ч. 1: Русь и Польша до конца XII века / Линниченко И.А. - К., 1884. - 6 нен. + 216 + КД[24] + VII с.
17. *Греков Б.Д.* Киевская Русь / Б.Д. Греков. - М. : Учпедгиз, Образцовая тип. им. Жданова, 1949. - 511 с.
18. *Юшков С.В.* История государства и права СССР / С. В. Юшков. - 4-е изд. - М. : Госюриздат, 1961. - Ч. 1. - 680 с.
19. *Владимирский-Буданов М.Ф.* Хрестоматия по истории русского права / М.Ф. Владимирский-Буданов. - 6-е изд. - СПб.-Киев, 1908. - Вып. 3. - 234 с.
20. Історія України: Навч. посібник / [В.Ф. Верстюк, О.В. Гарань, О.І. Гуржій та ін.]; під ред. В.А. Смолія. - К. : Альтернативи, 1997. - 416 с.
21. *Юшков С.В.* Очерки по истории феодализма в Киевской Руси / С.В. Юшков. - М.-Л. : Изд-во Акад. наук СССР, 1939. - 256 с.
22. *Грушевський М.С.* Історія України-Руси: В 11 т. / М.С. Грушевський; [редкол.: П.С. Сохань (голова) та ін.]. - К. : Наукова думка, 1991-1998. - Т. 4: XIV-XVI віки - відносини політичні. - 1993. - 544 с.
23. *Грушевський М.С.* Історія України-Руси: В 11 т. / М.С. Грушевський; [редкол.: П. С. Сохань (голова) та ін.]. - К. : Наукова думка, 1991-1998. - Т. 2: XI-XIII вік. - 1992. - 640 с.
24. *Грушевський М.С.* Історія України - Руси: В 11 т. / М.С. Грушевський ; [редкол.: П.С. Сохань (голова) та ін.]. - К. : Наукова думка, 1991-1998. - Т. 5: Суспільно-політичний і церковний устрій і відносини в українсько-руських землях XIV-XVII в. - 1994. - 704 с.
25. Історія Української РСР: У 8 т. - Т. 1: Первіснообщинний лад. Виникнення і розвиток феодалізму. (З найдавніших часів до середини XVII ст.). - Кн. 2: Розвиток феодалізму. Наростання антифеодальної і визвольної боротьби (Друга половина XIII - перша половина XVII ст.) / [ред. кол.: В.О. Голобуцький (відп. ред.), С.З. Заремба (відп. секретар), Я.Д. Ісаєвич, П.В. Михайлина]. - 1979. - 344 с.
26. *Ригельман А.И.* Летописное повествование о Малой России и её народе и козаках вообще. Собрано и составлено чрез труды Олександра Ригельмана, 1785-86 года. Ч. I-IV / А.И. Ригельман / - М. : Изд. Имп. о-ва истории и древностей российских при Московском ун-те, 1847. - Ч. IV. - /4/, 102, XIV, VI, 50 с.
27. *Скальковский А.А.* Історія Нової Січі, або останнього Коша Запорізького / Скальковский А.А. - Дніпропетровськ: Січ, 1994. - 678 с.
28. *Голобуцький В.* Запорозьке козацтво / В. Голобуцький. - К. : Вища школа, 1994. - 539 с.

29. Уложение государя, царя и великаго князя Алексѣя Михайловича. – [Перепечатано ізъ полного собранія законовъ]. – М. : Государственная типографія, 1913.

30. Перша Конституція України гетьмана Пилипа Орлика 1710 рік / [пер. з латин. та приміт. М.С. Трофимука ; передм. та заг. наук. ред. О. Прицака ; післямова О.П. Трофимук та М.С. Трофимука]. – К. : Веселка, 1994. – 77 с.

31. Центральний державний історичний архів України. – Ф. 56. – Оп. 3. – Спр. 3591. – Арк. 66.

32. Суд по формі (1730 р.) // Н.П. Василенко / Матеріали до історії українського права. Т. 1. – К. : Друкарня ВУАН, 1929. – LXIV + 336 + [2] с.

33. Теличенко И. Очерк кодификации малороссийского права до введения Свода Законов / И. Теличенко // Киевская старина. – 1888. – № 9. – С. 456–457.

34. Безопасность России. Правовые, социально-экономические и научно-технические аспекты: Безопасность и устойчивое развитие крупных городов / [гл. ред. К. Б. Норкин]. – М. : МГФ, Знание, 1998. – 496 с.

35. Хрестоматия по истории русского права / [сост. М. Ф. Владимирский-Буданов]. – К., СПб. : Оглоблин, 1887. – Вып. 2. – 236 с.

36. Овсієнко О.Ф. Крах зубатовщини на Україні: Монографія / О.Ф. Овсієнко – К. : Наукова думка, 1987. – 139 с.

37. Возный А.Ф. Полицейский сыск и кружок Петрашевцев: Учеб. пособие / А.Ф. Возный. – К. : Науч.-исслед. и ред.-изд. отд. КВШ МВД СССР, 1976. – 86 с.

Нікітін Ю.В. Історико-правові аспекти протидії злочинності в Україні протягом Х–ХІХ ст.: основа сучасної внутрішньої безпеки України

У статті здійснено розгляд історико-правових аспектів протидії злочинності в Україні на рубежі Х–ХІХ століть як основи сучасної системи внутрішньої безпеки України.

Ключові слова: безпека, загрози безпеці, протидія злочинності, внутрішня безпека України.

Никитин Ю.В. Историко-правовые аспекты противодействия преступности в Украине на протяжении Х–ХІХ ст.: основа современной внутренней безопасности Украины

В статье осуществлено рассмотрение историко-правовых аспектов противодействия преступности в Украине на рубеже Х–ХІХ столетий как основы современной внутренней безопасности Украины.

Ключевые слова: безопасность, угрозы безопасности, противодействие преступности, внутренняя безопасность Украины.

Nikitin I.V. Historic and legal aspects of combating crime in Ukraine over the period of Х–ХІХ centuries: the basis of contemporary internal security of Ukraine

The article considers historic and legal aspects of combating crime in Ukraine over the period of Х–ХІХ centuries as the basis of contemporary internal security of Ukraine.

Keywords: security, threats to security, combating crime, internal security of Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2014.